

Остапенко Л.А., Хищенко О.А.

**ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ ДОКТРИНАЛЬНИХ РОЗБІЖНОСТЕЙ
ЩОДО РОЗУМІННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ПРАВ І
СВОБОД ЛЮДИНИ**

*Навчально-науковий інститут права та соціальних технологій Чернігівського
національного технологічного університету*

Чернігів, вул. 50 років ВЛКСМ 1а, 14028

Ostapenko L. Khymenko O.

**PROBLEM OF OVERCOMING THE DOCTRINAL DIFFERENCES OVER
THE UNDERSTANDING OF LEGAL CULTURE IN THE CONTEXT
RIGHTS AND FREEDOMS**

*Educational and scientific institute of law and social technologies Chernihiv national
technological university*

50 VLKSM str 1a, Chernihiv, 14028

Анотація: У дослідженні автори аналізують доктринальні розбіжності визначення правової культури у взаємозв'язку з правами і свободами людини. Висловлюється ідея консолідації та уніфікації доктрин у розумінні правової культури в контексті прав та свобод людини.

Ключові слова: правова культура, права та свободи людини, соціальна структура суспільства, доктринальні концепції, правова система, міжнародне право, національне законодавство.

Abstract: In this study, the authors analyze the doctrinal differences determine the legal culture in relation to human rights and freedoms. Convey the idea of consolidation and unification of doctrine in understanding the legal culture in the context of human rights and freedoms.

Keywords: legal culture, human rights and freedoms, social structure, doctrinal concepts, the legal system, international law and national legislation.

Нещодавно Україна ратифікувала угоду про асоціацію з Європейським союзом, що вимагає від нашої держави стрімких кроків до становлення громадянського суспільства та верховенства права, які у свою чергу є наслідком досягнення високого рівня правової культури суспільства, що втілюється у правах та свободах людини.

Права і свободи людини є підсумком тривалого періоду еволюції правової культури, яка традиційно є антропоцентричною і індивідуалістичною. Але в міру посилення, останнім часом, позиції комунітаризму відбуваються зміни і в теорії прав і свобод людини.

Порівняльний аналіз джерел права різних країн вказує на те, що, незважаючи на основні ідеї, що становлять зміст прав і свобод людини, з періоду їх зародження, залишається провідною ідея спрямованості державної політики на гарантування і визнання прав і свобод людини як найвищої цінності. Аргументи, за якими держава бере на себе обов'язок гарантувати права і свободи людини, набувають безперечну специфіку в контексті правової культури, аналізу якої і присвячено дане дослідження.

Проблемам правової культури присвячені праці видатних учених: В.В. Копейчикова, В.С. Нерсисянца, С.С. Алексєєвої, Е.А. Лукашової, В.М. Кудрявцевої, В.М. Селіванової, М.І. Козюбри, О.М. Костенка та ін. Які зробили, вагомий внесок у розвитку та збагачення доктрини правової культури, у тому числі і в контексті прав і свобод людини.

Нажаль, існуюча до сьогодні проблема незгодженості доктринальних концепцій ускладнює розуміння правової культури у взаємозв'язку з правами і свободами людини. Вдосконалення права в напрямку його оптимальної орієнтації на правову культуру і належна право реалізація в ряді випадків.

Засоби врегулювання доктринальних колізій припускають інноваційні методи дослідження правової культури в контексті прав і свобод людини.

На наш погляд, доктринальний конфлікт західної, соціалістичної та концепцій міжнародного співробітництва став фактом історії міжнародного

права з прав людини. Але йому на зміну прийшов доктринальний конфлікт, що має цивілізаційне забарвлення розвитку правової культури прав і свобод людини.

У конкретних доктринах прав і свобод людини знаходить своє відображення вже не стільки суспільний лад, скільки правова культура, правові та духовні традиції та ідеї конкретного громадянського суспільства.

Вирішення проблеми того, як саме правова культура впливає на розуміння прав і свобод людини і визнання обов'язковості їх нормативного закріплення, істотно ускладнюється тим, що про правову культуру традиційно говорять стосовно до різних рівнів прояву її сутності [1]. Поняття правової культури застосовують і до характеристики родової сутності людини, і до фіксації "історичного типу" правової культури, співвідносного з соціальною структурою суспільства і характерним суспільству на певному щаблі його історико-правового розвитку рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, і для видового визначення правової культури локальних спільнот (країни, народності, нації, певної спільноти і т.д.), і для вираження особливостей правової культури окремо взятого індивіда [2]. Все це викликає певні труднощі у виборі напрямку, в якому змістовні особливості правової культури обумовлюють специфіку виникнення, розвитку і визнання прав і свобод людини.

Для того щоб права людини стали втіленням ідеї правової культури (в умовах цивілізаційної неконсолідованості), світовим співтовариством сформовано розуміння необхідності принципових засад та вихідних положень колективного існування, сформульованого в нормах і принципах внутрішньодержавного і міжнародного права прав людини. У міжнародному праві існують основні принципи визнання і подальшого функціонування прав і свобод людини як консолідуючої ідеї правової культури. Зразком в даному випадку можна визнати Європейську конвенцію про захист прав і основних свобод, у преамбулі якої йдеться про те, що "метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами і що одним із засобів досягнень цієї мети є

забезпечення і розвиток прав людини" [3]. Однак це не означає, що права і свободи людини відіграють роль лише засобу в досягненні високого рівня правової культури, скоріше, навпаки, правова культура - це те, за допомогою чого гарантується забезпечення, дотримання і захист прав і свобод людини.

Проте в українському законодавстві [4][5][6] також мають місце приклади, які дають підставу вважати, що правова культура і права і свободи людини є взаємопов'язаними та взаємообумовленими елементами.

При віддаленні доктринальних інтерпретацій правової культури та прав і свобод людини виникає проблема, способом подолання якої є уніфікація доктрин. Чому звичайно не сприяє існуюча відмінність у правових культурах і традиціях різних національних правових систем. При цьому не можна переоцінювати потенціал виникнення загального науково-теоретичного підходу до загальних принципів інтерпретації, здатних поглинути всі розбіжності в поглядах і переконаннях вчених юристів з приводу місця і ролі правової культури в контексті прав і свобод людини. Транснаціональний консенсус навряд чи передбачає вироблення космополітичної моделі прав і свобод людини і навряд чи колись може бути досягнутий.

Актуальним є пошук дієвих механізмів, що спонукали б кожного індивіда в силу правової доцільності дотримуватись прав і свободи людини. Це призведе в свою чергу до виникнення досконалої правової культури.

Недоцільно, на наш погляд, говорити і про правову культуру та особливості прав і свобод особистості стосовно до окремо взятої людини. Це обумовлюється тим, що специфіка розуміння прав і свобод людини конкретною особистістю визначається не тільки правовими, але й іншими соціальними нормами. Внаслідок цього слід розглядати куди більш широке коло проблем, ніж проблема детермінації визнання прав і свобод людини факторами правової культури, і мова тут повинна йти не про особливості правової культури, а про чинники особистісного розвитку, які зумовлюють суб'єктивність в уявленнях окремо взятої особистості про зміст прав і свобод людини.

Отже, єдиним рівнем правової культури, стосовно якого доцільно вести мову про фактори, які обумовлюють визнання прав і свобод людини, є розуміння правової культури як феномена, що характеризує правові особливості окремого громадянського суспільства. Розуміється, що саме в даному аспекті зміст правової культури зумовлює особливості у визнанні прав і свобод людини в різних державах. Це знаходить своє відображення, в тому числі і в діючих нормативно-правових актах, що закріплюють дані права і свободи.

Причиною, за якою держава бере на себе обов'язок гарантувати гідний рівень життя своїх громадян (підданих), є існуюча в суспільстві правова культура. В якій визнання прав і свобод людини має бути запорукою благополучного існування суспільства і необхідною умовою його самозбереження.

При цьому, переформатування держави на загальноновизнаних у світі демократичних принципах є основною умовою зміцнення даного суспільства. І є необхідним для подальшої євроінтеграції України, зокрема. Такими засадами є, наприклад, гарантоване вільне народовладдя, політичний плюралізм, чіткий поділ влади, верховенство права, незалежні суди, ефективне місцеве самоврядування та ін..

Задеклароване конституційно, дане суспільство є еталонним і його досягнення – складний, багатоетапний процес, ініціатором якого виступають найбільш активні верстви населення. У свою чергу, вони зацікавлені у позитивних змінах щодо підвищення рівня правової культури суспільства і як наслідок - утвердження верховенства права, та ефективного забезпечення прав і свобод людини.

Отже, виходячи з вищевикладеного, можемо констатувати, що права і свободи людини становлять суть і мету правової культури окремого громадянського суспільства в сучасній державі. Також, поглиблення глобалізації, та євроінтеграційних процесів, стрімкий розвиток міжнародного права з прав і свобод людини, активну діяльність Європейського суду з прав

людини, виникає потреба у детальній уніфікації доктрин і наукових концепцій у сфері прав і свобод людини, що в свою чергу впливає і на рівень правової культури в цілому.

Література

1. Файнбург З.И. К вопросу о понятии культуры и периодизации ее исторического развития // Известия Северо-Кавказского научного центра высшей школы. Общественные науки. 1976. N 3. С. 38 – 39

2. Хачатуров Р.И. Формирование правовой культуры в условиях становления гражданского общества в России: Политико-правовое исследование: Дис. ... канд. юрид. наук. Казань, 2005. С. 63.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим, 1950р.) // Офіційний вісник України від 16.04.1998. - № 13. -Стор. 270

4. Указ Президента України «Про Концепцію підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні» від 08.12.2000 № 1322/2000. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0336359-99/card6#Public>;

5. Рішення Центрвиборчкому «Про Основні напрями діяльності Центральної виборчої комісії щодо підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні на 2009 рік» від 12.03.2009 № 2, [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vp002359-09>;

6. Постанова Центрвиборчкому «Про Координаційну раду при Центральній виборчій комісії з питань підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні» від 27.11.2001 № 48. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0048359-01>.

Статья отправлена: 22.09.2014р.

© Остапенко Л.А., Хименко О.А.